

5. Трифонов Ю. Роман с историей (Беседа вел Р. Шредер). *Вопросы литературы*. 1982. №5. С.66–73.

6. Федченко П. Михайло Драгоманов. Життя та творчість. Київ : Дніпро, 1991. 362 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-372-2-19>

I. НАЗАРЕНКО

ЗВО «Подільський державний університет»

КАПІТАЛІЗАЦІЯ ЯК ЗАСІБ ГРАФО-ОРФОГРАФІЧНОЇ ГРИ ЗІ СЛОВОМ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Мова сучасного суспільства більше ніж будь-коли залежить від екстралінгвальних чинників: інформатизації, поширення можливостей спілкування в соцмережах, гібридної війни та протидії її впливові, швидкої зміни «мовних смаків», «мовленнєвої моди», які задля задоволення запитів спілкування, стимулюють та активізують словотворчість, ґрунтовану на реалізації мовних потенцій, актуалізація яких забезпечує появу одиниць, кваліфікованих як неuzuальні утворення, або окаяоналізми [див. 2, с. 3]. Закономірно, що загострення суспільно-політичної ситуації у ХХІ ст. призвела до активізації мовотворчості українців. За останні роки з'явилася велика кількість окаяоналізмів, які використовуються для номінування певних громадських акцій, представників різних політичних ідеологій тощо: *Євромайдан, майданер, антимайдан, антимайданівці, автомайдан, кримнаишисти, правосек* та под. Сучасні новотвори мають переважно емоційно-експресивний характер, можуть виявляти відверто суб'єктивну оцінку, виконувати сатирично-викривальну роль, транслуючи, отже, неприховану інвективність або навіть вербальну агресію: *майдаун, бандерлох, ватник, вишиватництво, мовнюк, раишист, Путлер, Даунбас, ЛуганДон, Януковоц* тощо. Негативна оцінка адресата в таких повідомленнях виконує основну прагматичну функцію, адже їхньою

«комунікативною стратегією та відповідною комунікативною метою є дискредитація особистості адресата або третьої особи, установка на створення для них психологічного, морального, емоційного, комунікативного дискомфорту» [1]. Як бачимо, мовці використовують типові тактики вербальної агресії: пряма чи непряма образи, навішування ярликів, нагнітання мотивованих і невмотивованих обвинувачень, створення мемів, зокрема за допомогою гри слів, яка нерідко досягається завдяки нестандартному графічному оформленню лексем, що, своєю чергою, призводить до виникнення оказіоналізмів неuzuального словотвірного типу – графодериватів.

Засобом творення таких слів є знаки різноманітних семіотичних систем (літери різних алфавітів, математичні й пунктуаційні знаки, піктограми, інетограми тощо) та типографських елементів (розмір та колір шрифту, розрядка тощо). Відповідно, словотвірний тип зазначених неолексем визначається за, так би мовити, твірним (а точніше – акцентуїтованим) компонентом графічного оформлення слова.

У сучасному суспільно-політичному дискурсі переважають графодеривати, утворені способом капіталізації – виділенням семантично важливого елемента слова великими літерами. Серед графодериватів зазначеної тематики неологізми поділяються на три групи:

1) загальноживані слова, форма яких піддалася графо-орфографічним змінам, завдяки яким з'являються додаткові асоціативно-семантичні значення лексеми: ...так званих «регіоналів» у народі давно прозвали **ПРУсаками** (ЛУ 27/2007, с. 4); «А ви спробуйте **УКРОПну** водичку попиту!» (<https://durdom.in.ua>, [20.10.2015]) – підпис до карикатури, на якій зображений «пацієнт» В. Путін та «лікар» Г. Москаль);

2) слова з подвійною оказіональністю, утворені традиційним морфологічним способом та за допомогою неuzuальних графодериваційних засобів: *Ото виграєте, шановні **безНАТОВці**, любителі «язичія»* (УМ, 22.02.2007, с. 10); *Директор Інституту країн СНД Костянтин Затулін... Цей директорсько-інститутський **СНГусь** пророкує (чи просторікує), що то тільки початок перемоги*

(ЛУ, 35/2010, с. 2); *ЗаМАЙДАНилось: на Банковій серйозно готуються до розпуску парламенту* (УМ, 30.03.2007, с. 1); *А я все ж хочу Б'ЮТи нардепом* (УМ, 31.05.2007, с. 4);

3) графодеривати, утворені з навмисним порушенням правописної норми заради обігрування звукової подібності узуального слова та новотвору: «*ВідоКРИМлені*» (УМ, 19.03.2014, с. 3); *Рублеві заощадження не згоріли, їх КРИМирували* (УМ, 25.12.2014).

Капіталізація є найчастотнішим способом творення графічних неолексем у сфері політичної критики, словесної карикатури, адже допомагає посвяченому читачеві легко знаходити політичні алюзії. Наприклад: *У Харкові ГЕПАнувся Ленін* (<https://www.facebook.com/oleksander.piddubny>, 28.09.2014); *Харків хворий на ГЕПАтит. Міського голову від активістів знову охороняють «тітушки»* (УМ, 25.12.2014, с. 2); *Януковича приПЛЮЩать потім* (УМ, 19.05.2007, с.4); *Президенту більше не НАЛИВАЙченко!* (підпис до карикатури з приводу звільнення очільника СБУ В.Наливайченка з посади); *МЕРсіанський гоп-стоп не пройде* (УМ, 17.08.2007, с. 2) (алюзія на народне прізвисько одного з мерів Києва – *Марсіанин*).

Отже, комунікативно-прагматична функція капіталізації – створення нових конотативних значень в узуальному слові: *КРИМінальний псевдореферендум* (УМ, 18.03.2014, с. 3); *Не лізь – заБЛОКовано!* (УМ, 17.07.2014, с. 2) – заголовок статті про встановлення блокопостів через посилення військової загрози в країні.

Одним зі структурно-семантичних різновидів капіталізації є використання загальноновживаних абревіатур у складі повнозначного слова: «*ЗМієклоу!*» – плакат під час акції проти тиску А. Ключова на журналістів, які висвітлювали події Революції Гідності; *Губернатори на ЗМіній ниві* (ЛУ, 23/2006, с. 2); *МАФія у дитсадку. Екс-депутат райради Києва зі спільниками вимагав у підприємців гроші за дозвіл встановити кіоски [МАФи]* (УМ, 11.12.2010, с. 13); *Мільйони людей мешкають не в столиці, а в регіонах, але не є прибічниками донецького клану і навіть не живуть у зонах переважного впливу ПРУ (у так званій ПРУсії)* (ЛУ, 27/2007, с. 4); *Натовська «ІДЛія»*.

Союзники по Альянсу підтримали Туреччину, яка активізувала боротьбу проти терористів (УМ, 29.07.2015, с. 5).

Нерідко капіталізація стає основним засобом при навмисному прагненні автора до двозначності: **АРТ-обстріл**. Відомі художники виставили на аукціон свої роботи, щоб допомогти армії (УМ, 30.07.2014, с. 1); **МалувАТО** буде. Державна допомога учасникам війни у цифрах і фактах (УМ, 29.08. 2015, с. 2). Полісемантичним є графодериват на плакаті **НеЗЛИЙ Майдан!** (1. не злий, тобто не зрадь Майдан. 2. не зли / не гнівай Майдан. 3. не злий, а добрий Майдан). Ще цікавим прикладом багатозначного okazіоналізму є заголовок Інтернет-статті **«inТРОНізація»**, яка стала реакцією на церемонію зведення на кафедру новообраного Предстоятеля УПЦ МП митрополита Київського і всієї України Онуфрія. Розглядана неолексема утворена комбінованим способом: за допомогою поліграфіксації (поєднання кирилических літер із латинськими) та капіталізації. Отже, okazіоналізм складається з кількох смислових рівнів: інтронізація як дійство + англійський прийменник *in* (*в, всередину*) + трон митрополита з двоголовим орлом – символом російського самодержавства. Отже, заголовок статті виявляє осуд представникам згаданої конфесії через підтримку імперських настроїв РФ, зокрема у церковній сфері.

Різноманітні казуси, які мають широкий суспільний резонанс, знаходять своє відображення в мовотворчості журналістів та звичайних користувачів соцмереж: *Чи організатори [свята в м. Запоріжжі, на якому присутні розтрошили загорожу, щоб дістатися до великого безкоштовного торта] не знали, що буде відбуВАТИсь?* (<https://www.facebook.com/QueenDrop?pnref=friends.search>, 03.10.2015). **КАДРИль** на рейках. Новим в.о. генерального директора «Укрзалізниці» став колишній заступник генерального директора (УМ, 09.07. 2015, с. 3); *Будь ти неЛАДНИЙ*. Святкові феєрверки російських моряків у Севастополі і Балтійську (УМ, 28.07. 2015, с. 2) – алюзія на невдалий запуск ракети на День флоту російським кораблем «Ладний» в анексованому Севастополі.

Практично невичерпним джерелом творення та поширення графодериватів на сьогодні є соціальні мережі: **КРІПкий! майДАУН, ДАУНбас, грішнуВАТО, трубаДУРИ** (підпис до карикатури, на якій

зображені журналісти російського телебачення). Через відсутність цензури в блогосфері нерідко виникають та поширюються оказіоналізми відверто агресивного й навіть нецензурного характеру, утворені за допомогою різних графічних засобів, зокрема комбінованих: *И довго ще Лорак буде громадянкою України? ОФІ-ГЕТЬ!* (<https://www.facebook.com/QueenDrop?pnref=friends.search>, 15.10.2014); *чеПУ-Рашка* (алюзія на запровадження власної інтернет-мережі «Чебурашка» в Росії з ініціативи Путіна); *Київ on. ПонOFF. Game over; АвакOFF* (<http://korrespondent.net/ukraine/politics/3349276>, 10.10.2014). Фіксуються словоформи, іншомовні графічні елементи яких відіграють експресивно-ігрову роль, а не номінативну: *РоSSУя, Незалежна дУша* (<http://kvis.jimdo.com/ініціативи-та-проекти/>, 15.10.2013).

Отже, бачимо, що капіталізація як найпродуктивніший та найпопулярніший спосіб графо деривації виконує важливу комунікативно-прагматичну роль: спонукає реципієнта до співтворчості, спільної словесної гри з автором оказіоналізму, до пошуку нових сенсів у вербально-візуальній інформації. У сучасному суспільно-політичному дискурсі розглядані новотвори виступають не тільки виявом «мовленневої моди» [2, с. 125], яка спонукає «до пошуків нових форм вираження» [там само]. Неогенез є незмінно цікавим соціолінгвальним явищем, оскільки є індикатором громадських настроїв, маркером суспільно-політичних процесів, засобом іронії, сатири, критики, виявом реакції громадян на актуальні події сьогодення.

Література

1. Дідик А., Дегтярьова Л. Омовлення вербальної агресії (на матеріалах німецької та англійської художньої літератури та пісенного дискурсу : веб-сайт. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/13036/1/11.doc> (дата звернення: 10.10.2023).
2. Колоїз Ж.В. Неузуальне словотворення : монографія. Кривий Ріг : НПП Астерікс, 2015. 156 с.

Список умовних скорочень

ЛУ: Літературна Україна.

УМ: Україна молода.